Praktyki pedagogiczne w akademickim kształceniu (przyszłych) nauczycieli wczesnej edukacji

Ewa Musiał
Uniwersytet Wrocławski
ewa.musial@uwr.edu.pl

Abstrakt: Zdobyta w trakcie studiów wiedza stanowi źródło projekcji własnych działań zawodowych, rzeczywistość zawodowa zaś umożliwia wielopłaszczyznową aplikację teorii w działaniu. Może stać się przyczyną satysfakcjonującego źródła refleksyjnego doświadczenia praktycznego bądź wywołać poczucie bezradności. Obok przygotowania o charakterze merytorycznym, praktyka stanowi niezbędny element systemu kształcenia studentów pragnących w przyszłości podjąć zatrudnienie jako nauczyciele.

Słowa kluczowe: nauczyciel wczesnej edukacji, praktyka zawodowa, system kształcenia studentów, uczenie w działaniu, wiedza teoretyczna

Nauczycielem wszystkiego jest praktyka.
Gajusz Juliusz Cezar

Wstęp

W myśl Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. 2012, poz. 131) może być ono podejmowane na studiach oraz studiach podyplomowych w ramach modułów kształcenia. Na studiach pierwszego stopnia daje ono kwalifikacje do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolach i szkołach podstawowych. Na studiach drugiego stopnia i jednolitych studiach magisterskich – do pracy we wszystkich typach szkół i rodzajach

placówek. Obejmuje wówczas: obowiązkowe przygotowanie w zakresie: merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 1; psychologiczno-pedagogicznym – moduł 2; dydaktycznym – moduł 3. Może też zostać poszerzone o przygotowanie: do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 4 – oraz w zakresie pedagogiki specjalnej – moduł 5. Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach podyplomowych może być prowadzone w zakresie: przygotowania do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 4; przygotowania w zakresie psychologiczno-pedagogicznym oraz dydaktycznym dla absolwentów studiów posiadających przygotowanie merytoryczne do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć), a nieposiadających przygotowania psychologiczno-pedagogicznego i dydaktycznego – moduły 2 i 3, z tym że w przypadku absolwentów studiów pierwszego stopnia może ono obejmować wyłącznie przygotowanie do pracy w przedszkolach i szkołach podstawowych; pedagogiki specjalnej dla osób, które posiadają przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela – moduł 5.

Na realizację komponentów poszczególnych modułów ustalono minimalną liczbę godzin. I tak dla:

- modułu 1 – przygotowanie w zakresie merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – w wymiarze zapewniającym merytoryczne przygotowanie do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć);
- modułu 2 – przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym:
  - » ogólne przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne (90 godz.),
  - » przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne do nauczania na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych (60 godz.),
  - » praktyka (30 godz.);
- modułu 3 – przygotowanie w zakresie dydaktycznym:
  - » podstawy dydaktyki (30 godz.),
  - » dydaktyka przedmiotu (rodzaju zajęć) na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych (90 godz.),
  - » praktyka (120 godz.);
- modułu 4 – przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć):
  - » przygotowanie w zakresie merytorycznym, w wymiarze zapewniającym merytoryczne przygotowanie do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć),
  - » dydaktyka przedmiotu (rodzaju zajęć) na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych (60 godz.),
  - » praktyka (60 godz.);

– modułu 5 – przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej:
  » przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne specjalne (140 godz.),
  » dydaktyka specjalna (90 godz.),
  » praktyka (120 godz.).

Zgodnie z założeniami przywołanego rozporządzenia po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela absolwent posiada – w zakresie celów ogólnych – wiedzę psychologiczną i pedagogiczną, pozwalającą na rozumienie procesów rozwoju, socjalizacji, wychowania i nauczania – uczenia się, oraz z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej, popartą doświadczeniem w jej praktycznym wykorzystywaniu. Cechują go również umiejętności i kompetencje niezbędne do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły, w tym do samodzielnego przygotowania i dostosowania programu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów. Kandydat do zawodu nauczyciela wykazuje umiejętność uczenia się i doskonalenia własnego warsztatu pedagogicznego z wykorzystaniem nowoczesnych środków i metod pozyskiwania, organizowania oraz przetwarzania informacji i materiałów, a także umiejętnie komunikuje się przy użyciu różnych technik, zarówno z osobami będącymi podmiotami działalności pedagogicznej, jak i z innymi osobami współdziałającymi w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz specjalistami wspierającymi ten proces. Charakteryzuje się on wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności. Jest również praktycznie przygotowany do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.

Witold Komar pisze: „osiągnięcie wysokich standardów w zakresie profesjonalnego przygotowania do pełnienia przyszłej roli zawodowej jest możliwe tylko dzięki synergii teorii akademickiej i praktyki, wzajemnie się uzupełniających w toku studiów" (2000, s. 56). Barbara Polak (2013) podkreśla, że zdobyta w trakcie studiów wiedza stanowi źródło projekcji własnych działań zawodowych, odpowiedzialności za przygotowanie, wykonanie oraz ewaluowanie wszelkich zadań dydaktyczno-wychowawczych. Kontakt z rzeczywistością zawodową umożliwia natomiast wielopłaszczyznową aplikację teorii w działaniu, umożliwia przygotowanie się do skutecznego działania w różnorodnych (typowych i nietypowych) sytuacjach. Może stać się przyczyną satysfakcjonującego źródła refleksyjnego doświadczenia praktycznego lub wywołać poczucie bezradności, na co zwraca uwagę Beata Pituła (2014). Obok przygotowania o charakterze merytorycznym, praktyka stanowi niezbędny element systemu kształcenia studentów pragnących w przyszłości podjąć zatrudnienie jako nauczyciele.

Istota praktyk pedagogicznych

Praktyki mają przyczynić się do efektywnego i odpowiedzialnego działania o charakterze zawodowym, do rozwijania świadomej aktywności, a także do nabywania i doskonalenia szeregu kompetencji niezbędnych do pełnienia roli nauczyciela. Ten wyjątkowo istotny element przygotowania zawodowego rozumiany jest, jak pisze Józef Kuźma, jako „proces stawania się nauczycielem-wychowawcą i łączy kształcenie i wychowanie, głównie w okresie studialnym" (2005, s. 847). Obejmując treści, których źródłem są wartości, wiadomości i umiejętności z dziedziny nauk o wychowaniu, głównie z zakresu dyscyplin i subdyscyplin pedagogicznych i psychologicznych, kompetencje stanowią pomost pomiędzy wiedzą akademicką a rzeczywistością szkolną (Kuźma, 2005).

Zdaniem Krystyny Żuchelkowskiej

> aby praktyki pedagogiczne dobrze przygotowały kandydatów do zawodu nauczyciela przedszkola i klas I–III, muszą mieć wyraźnie określone cele, gdyż w przeciwnym razie edukacja nauczycielska skazana będzie na niepowodzenie. Tak więc trzeba jasno i konkretnie określić cele praktyk pedagogicznych, gdyż ukazują one to, ku czemu się zmierza, co chce się osiągnąć (2012, s. 77).

Naczelnym założeniem praktyk jest organizowanie kształcenia poprzez umożliwienie studentom bezpośredniego pozyskiwania doświadczeń i praktycznych umiejętności dotyczących zasad i mechanizmów funkcjonowania placówek, w których odbywają się praktyki, a także stworzenie warunków do pogłębienia wiadomości przekazywanych w toku zajęć dydaktycznych i skonfrontowanie ich z realiami zawodowymi. Do podstawowych celów praktyk pedagogicznych, mających dobrze przygotować kandydatów na nauczycieli przedszkola i klas 1–3, zalicza się:

- poznanie funkcjonowania przedszkola i szkoły ze szczególnym uwzględnieniem pierwszego etapu edukacji,
- poznanie organizacji pracy w przedszkolu i w szkole na pierwszym etapie edukacji,
- nabycie umiejętności obserwowania zajęć w przedszkolu i w klasach I–III i ich dokumentowania,
- nabycie umiejętności planowania, prowadzenia i dokumentowania zadań wynikających z realizacji procesu wychowawczo-dydaktycznego w przedszkolu i procesu kształcenia w klasach I–III,
- nabycie umiejętności analizowania pracy nauczyciela i działalności dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, występujących w procesie wychowawczo-dydaktycznym w przedszkolu i w procesie kształcenia w klasach I–III,
- nabycie umiejętności analizowania własnej pracy, własnych poczynań pedagogicznych i ich efektów oraz pracy przedszkolaków i małych uczniów;
- poznanie warunków oraz przebiegu cudzej i własnej działalności pedagogicznej (Żuchelkowska, 2012, s. 74).

W związku z powyższym studentowi w trakcie praktyk należy zapewnić następujące formy aktywności: wizyty w placówkach edukacyjnych, obserwowanie zajęć, asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia, prowadzenie zajęć wspólnie z nauczycielem, samodzielne prowadzenie zajęć oraz planowanie i omawianie zajęć prowadzonych przez siebie i innych (nauczycieli i studentów). Zdaniem Komara „dobrze zorganizowane i zrealizowane praktyki zawodowe tworzą warunki do generowania tzw. profesjonalnej wiedzy osobistej studenta/przyszłego pracownika" (2000, s. 89). W ich ramach

> ma być możliwe podejmowanie przez studentów samodzielnych, choć kontrolowanych i ocenianych działań w obszarze nauczania i wychowywania dzieci i młodzieży. Ważne bowiem, by namysł obejmował całe spektrum zawodowego funkcjonowania – refleksję przed działaniem, w trakcie jego trwania i po nim (Pituła, 2014, s. 44).

Funkcje praktyk pedagogicznych

W ujęciu ogólnym praktyki pedagogiczne służą nabywaniu i rozwijaniu kompetencji zawodowych przyszłego nauczyciela poprzez osobiste doświadczanie różnych procesów zachodzących w szkołach i placówkach oświatowych, do których uzyskuje on przygotowanie. Niewątpliwie w tym studenckim praktykowaniu najistotniejsze miejsce zajmują zjawiska i procesy bezpośrednio związane z edukacją dzieci w klasie. Już w latach 60. ubiegłego wieku Józef Kozłowski zwrócił uwagę na to, że praktyka pedagogiczna zaczyna się wtedy, kiedy teoria pedagogiczna staje się podstawą zamierzonych i kontrolowanych czynności dydaktyczno-wychowawczych. Czynności te posiadają określoną strukturę, składającą się z łańcucha operacji, których wykonanie umożliwia osiągnięcie wytyczonych celów. Cele nakreślają z kolei kierunek funkcji praktyki pedagogicznej, których wskaźnikami inferencyjnymi są realizowane zadania szczegółowe. Widać zatem, że teoria stanowi podstawę praktyki pedagogicznej, a jej osobliwością jest rozkładanie rzeczywistości edukacyjnej na poszczególne elementy, które następnie układa się w systemy logiczne, porządkując je według przyjętych założeń w układy systematyczne. Praktyka pedagogiczna ma natomiast charakter konkretny i sytuacyjny, dzięki czemu przyczynia się do przekształcania rzeczywistości edukacyjnej, a także stwarza okazje do zaprojektowania, uzasadnienia i sprawdzenia słuszności działania pedagogicznego. Pozwala także poznać te fragmenty rzeczywistości edukacyjnej, których nie da się poznać w toku studiów teoretycznych.

W złożonym procesie edukacji przyszłych nauczycieli dziecka młodszego, praktyki pedagogiczne pełnią różnorodne funkcje. Kuźma proponuje ich cztery podstawowe rodzaje, tj. funkcje: adaptacyjną, refleksyjną, innowacyjną i integracyjną (2005). Pierwsza z nich polega, zdaniem badacza, na stopniowej adaptacji

do zawodu nauczyciela i rozpoczyna się jeszcze w okresie przedstudialnym (przy wyborze zawodu i kierunku oraz specjalności studiów). W okresie trwania studiów polega natomiast na przygotowywaniu się do kształcenia ustawicznego, samodoskonaleniu oraz samowychowaniu. Funkcja refleksyjna praktyk pedagogicznych polega głównie na rozważaniach skoncentrowanych wokół własnej roli i miejsca w zawodzie nauczyciela, stosunku do dziecka jako podmiotu pracy pedagogicznej i wreszcie – refleksji nad własną wiedzą i doświadczeniem zdobytym w toku studiów. Kolejna, innowacyjna funkcja praktyk ma dwojaki wymiar i znaczenie. W szerokim kontekście polega ona na kształtowaniu u studentów postawy badacza, czyli na przygotowaniu ich do samodzielnego odkrywania nowej wiedzy, zjawisk i procesów. W węższym znaczeniu natomiast pozwala na poszukiwanie i wprowadzanie, w procesie studiów nauczycielskich lub bezpośrednio w określonego typu placówkach, gotowych innowacji o określonym charakterze. Funkcja integracyjna praktyk polega na scalaniu wiedzy i doświadczeń z różnych dyscyplin naukowych. W odniesieniu do praktyk nauczycielskich wiąże się ona przede wszystkim ze sprawną organizacją procesu dydaktycznego. Spełniając określone funkcje, praktyki pedagogiczne wprowadzają kandydatów na nauczycieli w różne sytuacje edukacyjne, w których mają oni możliwość sprawdzenia wartości konkretnych koncepcji teoretycznych i własnych hipotetycznych planów działania wychowawczo-dydaktycznego i opiekuńczego. Kształtują oni też uczuciowy stosunek do poznawanej rzeczywistości edukacyjnej w przedszkolu i na pierwszym etapie edukacji szkolnej oraz stwarzają okazje do poszukiwań badawczych i dociekań związanych z wyprowadzaniem określonych sądów o tej rzeczywistości (Żuchelkowska, 2012, s. 78).

Ogólne założenia organizacji praktyk dla studentów kierunku pedagogika, na przykładzie specjalności edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne (studia licencjackie) w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego

Zgodnie z zarządzeniem nr 115/2013 Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 25 lipca 2013 roku w sprawie organizacji praktyk przewidzianych w programach kształcenia w Uniwersytecie Wrocławskim, praktyki przewidziane w programie kształcenia oraz praktyki nauczycielskie (opiekuńczo-wychowawcza i dydaktyczna) są realizowane zgodnie z planem i programem kształcenia na danym kierunku studiów, zatwierdzanym przez Radę Wydziału. Szczegółowe zasady praktyki dla studentów danego wydziału organizuje wydział na zasadach określonych w uchwalonym przez Radę regulaminie praktyk. W części postanowień ogólnych

zawarta jest jednoznaczna informacja, że „w jej [praktyki] ramach studenci – praktykanci łączą wiedzę teoretyczną, zdobytą podczas zajęć dydaktycznych z działalnością praktyczną w placówkach/instytucjach związanych merytorycznie z ich specjalnością studiów". Celem praktyk jest zaś „możliwie najszersze wdrożenie studentów do pracy w różnego rodzaju placówkach/instytucjach poprzez poznawanie, obserwowanie, asystowanie i podejmowanie samodzielnych działań, umożliwiających praktyczne doskonalenie umiejętności, uzyskanych w toku realizacji przedmiotów kierunkowych i specjalizacyjnych" (Regulamin praktyk w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego). Jako szczegółowe cele realizacji praktyki przyjmuje się:

- zapoznanie z placówką/instytucją, jej specyfiką, dokumentacją, warunkami pracy, uczniami/podopiecznymi/klientami/beneficjentami,
- zapoznanie z zakresem obowiązków na stanowisku pracy w placówce danego typu,
- kształtowanie umiejętności warsztatowych związanych z funkcjonowaniem w roli zawodowej,
- wyposażanie w umiejętności samooceny własnych kompetencji zawodowych,
- zrozumienie potrzeby ciągłego dokształcania się zawodowego i rozwoju osobistego,
- uwrażliwienie na potrzeby uczniów/podopiecznych/klientów/beneficjentów,
- nabywanie umiejętności działania w zgodzie z zasadami etyki zawodowej.

W nawiązaniu do powyższych założeń w sylabusie przedmiotu *praktyka pedagogiczna*, na kierunku pedagogika, specjalności: edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne, przyjęto następujące cele:

- umożliwienie zdobycia doświadczeń w pełnieniu obowiązków nauczycielskich w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej,
- budowanie i rozwijanie kompetencji zawodowych niezbędnych do realizacji zadań opiekuńczych, wychowawczych i dydaktycznych w przedszkolu i na pierwszym etapie kształcenia,
- włączenie wiedzy teoretycznej w praktykę edukacyjną,
- rozwijanie umiejętności interpersonalnych w sytuacjach współpracy z pracownikami placówki oraz podmiotowych relacji dziecko – dorosły w sytuacjach edukacyjnych,
- rozwijanie samodzielności kreatywności oraz budowanie osobistej filozofii edukacyjnej (sylabus przedmiotu praktyka pedagogiczna).

Aby osiągnąć powyższe cele, w ramach praktyk hospitacyjnych studenci mają obowiązek:

- poznać funkcjonowanie placówki (organizację placówki, m.in. statutową działalność placówki, regulaminy, wyposażenie w sprzęt i pomoce dydaktyczne, dokumentację itd.) i program realizowany przez nauczyciela-opiekuna,
- hospitować i omawiać zajęcia prowadzone przez nauczyciela-opiekuna,
- dokumentować przebieg praktyki (dzienniki praktyk),

– włączać się w działania wychowawczo porządkowe wskazane przez nauczyciela (Instrukcja praktyki pedagogicznej – o charakterze śródrocznym – dla studentów studiów licencjackich II roku, semestr II, III, dokument wewnętrzny).

W czasie praktyk mających charakter hospitacyjno-asystenckich studenci mają obowiązek:

– poznać funkcjonowanie placówki (organizację placówki, m.in. statutową działalność placówki, regulaminy, wyposażenie w sprzęt i pomoce dydaktyczne, dokumentację itd.) i program realizowany przez nauczyciela-opiekuna,
– hospitować i omawiać zajęcia prowadzone przez nauczyciela-opiekuna,
– dokumentować przebieg praktyki (dzienniki praktyk),
– przeprowadzać zajęcia uzgodnione z nauczycielem,
– włączać się w działania wychowawczo-porządkowe wskazane przez nauczyciela (Instrukcja praktyki pedagogicznej – o charakterze śródrocznym – dla studentów studiów licencjackich II roku, semestr IV, dokument wewnętrzny).

Po czwartym semestrze studenci odbywają praktykę dwutygodniową ciągłą, w czasie której każdy praktykant jest zobowiązany do:

– sporządzenia pisemnej diagnozy wybranego dziecka (sformułuje ją w oparciu o wywiady, obserwację, analizę dokumentów) z elementami prognozy,
– sporządzenia pisemnej charakterystyki działań nauczyciela, zwracając uwagę na całokształtpracy pedagogicznej (współpraca z rodzicami, ze środowiskiem, rozwój zawodowy, styl pracy itp.),
– asystowania nauczycielowi w czynnościach organizacyjno-porządkowych i wychowawczo-dydaktycznych,
– indywidualnej pomocy dziecku w różnych sytuacjach,
– przygotowania pomocy dydaktycznych potrzebnych do pracy z dzieckiem,
– samodzielnej organizacji działalności dydaktyczno-wychowawczej w zakresie określonym instrukcją praktyk,
– przeprowadzenia samooceny w roli przyszłego nauczyciela przedszkola lub I etapu edukacji (Instrukcja praktyki pedagogicznej – o charakterze ciągłym – dla studentów studiów licencjackich III roku, po semestrze IV, dokument wewnętrzny).

Zakończenie

Joanna Zdunek pisze:

> zawód nauczycielski obliguje do wypełniania zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych. Niezbędne jest więc wyposażenie młodego kandydata na nauczyciela w niezbędne ku temu kompetencje (2012, s. 127).

Ich podstawę stanowi wiedza teoretyczna, która umożliwia kandydatom do zawodu nauczycielskiego sprawnie poruszać się po złożonej płaszczyźnie pedagogicznej

i poszerzać swoje zainteresowania intelektualne. Praktyki natomiast, jak podkreśla Mariola Chomczyńska-Rubacha (2010), dają możliwość operacjonalizacji teorii, jej praktycznej weryfikacji oraz podjęcia refleksji nad własnym działaniem. W czasie ich odbywania studenci mają możliwość wchodzenia w rolę zawodową poprzez naśladowanie wzorów postępowania typowych dla tego zawodu. Żuchelkowska pisze:

> praktyki stwarzają okazje do pełnej akceptacji roli zawodowej nauczyciela, którą można sprowadzić do znajomości i rozumienia wzorców interpretacyjnych i realizacyjnych oraz posługiwania się wiedzą, jak również umiejętnościami w sposób odtwórczy i przedkrytyczny. Szczególnie ważne jednak jest wdrażanie studentów poprzez praktyki pedagogiczne do twórczego przekraczania roli zawodowej. Przejawia się to w kreatywnym posługiwaniu się wiedzą, stosowaniu innowacji, podejmowaniu działań twórczych w pracy pedagogicznej (2012, s. 66).

Wincenty Okoń zauważa zaś:

> praktyki pedagogiczne nadają sens edukacji nauczycielskiej. Sprawiają, że studenci stopniowo poznają rzeczywistość pedagogiczną i jej elementy oraz związki i zależności między nimi; uczą się analizować rzeczywistość pedagogiczną, jej elementy oraz związki i zależności między nimi; dostrzegają przyczyny własnych sukcesów i niepowodzeń w praktyce edukacyjnej; podejmują działania zmierzające do wyeliminowania nieodpowiednich i mało skutecznych czynności i poczynań edukacyjnych; samodzielnie i świadomie podejmują coraz bardziej złożone i trudniejsze zadania edukacyjne; stopniowo zaczynają sobie zdawać sprawę z tego, że teoria stanowi solidną bazę do działań pedagogicznych i rozwijania kompetencji nauczycielskich (1991, s. 152).

Prawidłowo zorganizowana praktyka zawodowa uwzględnia bogactwo i różnorodność zadań nauczyciela dziecka młodszego. Stanowi ona fundament procesu identyfikacji zawodowej, własnego rozwoju zawodowego, weryfikacji mitów i stereotypów, wyobrażeń o przyszłej pracy. Bezpośredni kontakt z rzeczywistością szkoły/placówki umożliwia sprecyzowanie własnego osądu, kształtuje postawę praktykanta. Osobiste przeżycia sprzyjają bowiem aktywizacji procesu myślenia oraz krytycznej ocenie charakteru i specyfiki pracy nauczyciela.

Bibliografia

Chomczyńska-Rubacha, M. (2010). Ukryty program edukacji pedagogówi nauczycieli. *Kultura i Edukacja, 10*.

Instrukcja praktyki pedagogicznej o charakterze ciągłym dla studentów studiów licencjackich III roku, po semestrze IV (dokument wewnętrzny Uniwersytetu Wrocławskiego).

Instrukcja praktyki pedagogicznej o charakterze śródrocznym dla studentów studiów licencjackich II roku, semestr IV (dokument wewnętrzny Uniwersytetu Wrocławskiego).

Instrukcja praktyki pedagogicznej o charakterze śródrocznym dla studentów studiów licencjackich II roku, semestr II, III (dokument wewnętrzny Uniwersytetu Wrocławskiego).

Komar, W. (2000). *Współczesność i nauczyciel. Perspektywy edukacji bez dogmatów.* Warszawa: Żak.

Kozłowski, J. (1962). Praktyka pedagogiczna, jej zakres i funkcje w procesie przygotowania do zawodu. *Ruch Pedagogiczny, 2*.

Kuźma, J. (2005). Praktyki pedagogiczne i dydaktyczne jako jedność teorii i praktyki. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku.* Warszawa: Żak.

Okoń, W. (1991). *Rzecz o edukacji nauczycieli.* Warszawa: Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne.

Pituła, B. (2014). *„Praktyka czyni mistrza", czyli o przygotowaniu zawodowym studentów kierunków pedagogicznych. Raporty – opinie – propozycje zmian.* Katowice: Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania im. gen. Jerzego Ziętka.

Polak, B. (2013). *Podstawy teorii kształcenia.* Szczecin: Szczecińska Szkoła Wyższa Collegium Balticum.

Regulamin praktyk w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego (dokument wewnętrzny Uniwersytetu Wrocławskiego).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz. U. z 2012 r., poz. 131.

Sylabus przedmiotu: Praktyka pedagogiczna (dokument wewnętrzny Uniwersytetu Wrocławskiego).

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.

Zarządzenie nr 115/2013 Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 25 lipca 2013 r. w sprawie organizacji praktyk przewidzianych w programach kształcenia w Uniwersytecie Wrocławskim (dokument wewnętrzny Uniwersytetu Wrocławskiego).

Zdunek, J. (2012). O jakości kształcenia nauczycieli. W: B. Moraczewska, M. Krzemiński (red.), *Praktyki pedagogiczne ważnym ogniwem w procesie kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. T. 1, Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej.* Włocławek: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa.

Żuchelkowska, K. (2012). Praktyki pedagogiczne i ich rola w kształceniu kandydatów na nauczycieli. W: B. Moraczewska, M. Krzemiński (red.), *Praktyki pedagogiczne ważnym ogniwem w procesie kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. T. 1, Teoretyczne i praktyczne aspekty kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej.* Włocławek: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa.

Pedagogical practice in academic education of (future) teachers of an early education

Abstract: The knowledge acquired during the study is a source of projection of one's own occupational activities, while the professional reality enables a multidimensional application of theory in action which can be the cause of a satisfactory source of reflective practical experience or cause of a sense of helplessness. In addition to the preparation of a substantive nature, practice is an indispensable element of the education system for students.

Keywords: learning in action, professional practice, student education system, teacher of an early education, theoretical knowledge